

Görkəmli elm xadimi

Azərbaycanın təkrarsız gözəlliyə malik bölgələrindən biri Laçın Azərbaycan elminə, Azərbaycan mədəniyyətinə zaman-zaman çox görkəmli simalar bəxş edib. Belə tanınmış elm adamlarından biri də işıqlı ziyalı, gözəl insan, böyük alim, əməkdar elm xadimi, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının həqiqi üzvü, fizika-riyaziyyat elmləri doktoru, professor Mehdiyev Məhəmməd Fərman oğludur.

Məhəmməd Mehdiyev 2 oktyabr 1941-ci ildə Laçın rayonunun Təzəkənd kəndində dünyaya göz açıb. Onun uşaqlığı çox ağır illərə - İkinci Dünya Müharibəsi illərinə təsadüf edib. Atası cəbhədə həlak olub. Məhəmməd hələ körpə yaşlarından anasının himayəsində boya-başa çatıb.

M.Mehdiyev 1951-ci ildə Ərdəşəvi kənd orta məktəbinin birinci sinfinə getmişdir. Orta məktəbdə oxumağa, öyrənməyə olan tükənməz marağı, həvəsi müəllimlərinin də diqqətini çəkib. Uşaqlıq illəri doğma dağların əsrarəngiz qoynunda keçən Məhəmməd zamanın ağırlığına, həyatın digər çətinliklərinə baxmayaraq, xeyallarında gələcək arzularına doğru qanadlanıb.

Məhəmməd ali təhsil almaq arzusu ilə Bakı şəhərinə yollanıb. İllərlə çəkdiyi zəhmət də yerdə qalmayıb. İmtahanlardan uğurla çıxaraq Azərbaycan Dövlət Universitetinə (indiki Bakı Dövlət Universiteti) daxil olub. Məhəmməd Mehdiyev çətin bir sahəni - dəqiq elmləri özünə həyat yolu seçib. Tələbəlik illərindəki yuxusuz gecələr, ağır zəhmət hesabına 1966-cı ildə universitetin mexanika-riyaziyyat fakültəsini uğurla başa vuraraq Azərbaycan Elmlər Akademiyasının Riyaziyyat və Mexanika İnstitutunun aspiranturasına göndərilib. Aspirantura hazırlığını isə Rostov Dövlət Universitetində tanınmış alim, akademik İ.İ.Voroviçin rəhbərlik etdiyi kafedrada keçib. Təbii ki, o zamanlar ucqar bir rayondan gəlib nəhəng ölkənin ən nüfuzlu ali məktəblərindən birində yad dildə təhsil almağın özü insandan böyük zəhmət və güclü iradə tələb edirdi.

M.Mehdiyev 1970-ci ilin yanvarında təyinatla Riyaziyyat və Mexanika İnstitutuna kiçik elmi işçi vəzifəsinə göndərilib. Burada işləyə-ışləyə elmi araşdırmalarını da davam etdirib. 1975-ci ildə Rostov Dövlət Universitetinin elmi şurasında namizədlik dissertasiyasını uğurla müdafiə edib. Bir il sonra işlədiyi institutda baş elmi işçi vəzifəsinə keçirilib. 1978-ci ildə "Nazik divarlı konstruksiyalar" şöbəsinə rəhbər təyin edilib. Bu vəzifədə də o özünü istedadlı alim, yüksək səviyyəli ziyalı kimi təsdiq edib. Məhəmməd Mehdiyevin sonrakı bioqrafiyası da olduqca zəngin və rəngarəngdir. 1985-1991-ci illərdə Riyaziyyat və Mexanika İnstitutunun Xüsusi Konstruktor Bürosunun elmi işlər üzrə direktor müavini vəzifəsində çalışıb. O, 1989-cu ildə Leninqrad (Sankt-Peterburq) Dövlət Universitetində doktorluq dissertasiyası müdafiə edərək, fizika-riyaziyyat elmləri doktoru elmi dərəcəsi alıb. 1994-cü ildə professor adına layiq görülüb. Alimin sonrakı elmi və əmək fəaliyyəti Azərbaycan ali məktəblərinin flaqmanı sayılan Bakı Dövlət Universiteti ilə bağlıdır. M.Mehdiyev 1991-ci ildən 2002-ci ilin fev-

ralınadək BDU-nun tətbiqi riyaziyyat kafedrasının professoru vəzifəsində çalışıb.

Məhəmməd müəllim heç vaxt elmin asan yolu ilə getməyib. Onun elmi araşdırmaları ciddi və çətin bir sahəni əhatə edir. Danılmaz faktıdır ki, sovet hakimiyyəti illərində Moskvada Azərbaycan alimlərinə çox da isti münasibət olmayıb. Buna baxmayaraq, M.Mehdiyevin apardığı elmi araşdırmalar Moskvanın özündə də yuxarı səviyyələrdə etiraf edilib. Bunun nəticəsiydi ki, M.Mehdiyevin aldığı elmi nəticələr SSRİ EA-nın Baş Elmi Katibinin məruzəsində mühüm işlər sırasında qeyd olunub. Bundan başqa, M.Mehdiyev 1981-1985-ci illərdə "Örtük və lövhələrin statistika, rəqs dayanıqlığı" Ümumittifaq elmi-tədqiqat proqramının rəhbərlərindən biri olub. Bu gün M.Mehdiyev deformasiyalanan bərk cisim mexanikası sahəsində nəinki ölkədə, onun hüdudlarından kənar da görkəmli mütəxəssis kimi tanınır. Onun tərəfindən elastikiyyət nəzəriyyəsində yeni "bircins həllər" metodu işlənib hazırlanıb, həmin metodun köməyi ilə örtük və lövhələr üçün elastikiyyət nəzəriyyəsinin üçölçümlü məsələsindən ikiölçümlü məsələyə keçid problemi öyrənilib. Bu istiqamətdə elmi araşdırmalar davam etdirilərək örtük və lövhələrin ümumi riyazi nəzəriyyəsi yaradılmışdır.

Məhəmməd müəllim öz ciddi tədqiqatları ilə uzun illər sovet elmində kök salmış saxta erməni mifini də dağıtmışdır. Belə ki, xüsusi halda elmi ədəbiyyatda akademik S.Ambartsumyan nəzəriyyəsinin klassik Kirqof-Lyav nəzəriyyəsinə nəzərən dəqiq olması müddəası onun tərəfindən rədd edilmişdir. Çətinliyinə və mürəkkəbliyinə baxmayaraq, S.Ambartsumyan nəzəriyyəsinin klassik Kirqof-Lyav nəzəriyyəsinə ekvivalentliyi də isbat edilmişdir.

M.Mehdiyev öz elmi müddəalarını ən yüksək kürsülərdən də cəsarətlə səsləndirmişdir. O, dəfələrlə örtük və lövhələr üzrə ümumittifaq konfranslarında, SSRİ mexaniklərinin qurultayında, seminarlarında elmi məruzələrlə çıxış etmişdir. M.Mehdiyev kosmik uçuş aparatlarının təkmilləşdirilməsində və yeni kosmik aparatların yaradılmasında bilavasitə iştirak etmişdir. M.Mehdiyev "Energiya-Buran" sistemində istifadə olunan daşıyıcı raketin möhkəmlik məsələləri üzrə baş layihə konstrukturu olmuşdur. Kosmik uçuş aparatlarının real şəraitdə sınağı üçün nəzərdə tutulmuş sınaq stendinin müəlliflərindən biridir. O, həmçinin bu illərdə respublikanın bir çox sənaye obyektlərinin çox ciddi sifarişlərini də yerinə yetirmişdir. Tanınmış alimin müəlliflərindən biri olduğu "Sualtı rezervuar" ixtirası iki dəfə beynəlxalq sərgidə (Dehli, Sofiya) ikinci yeri tutmuşdur. M.Mehdiyev yeni elmi kadrların yetişdirilməsində də böyük əməyi olan alimlərdən biridir. Bir çox doktorluq və namizədlik dissertasiyalarına rəhbər, rəsmi opponenti olmuş, Müdafiə üzrə ixtisaslaşmış şurasının üzvüdür.

Alimin çoxillik və geniş elmi fəaliyyəti beynəlxalq səviyyələrdə də təqdir olunmuşdur. O, Amerika Bioqrafiya İnstitutu tərəfindən 2003-cü ilin adamı hesab olunmuş, 2004-cü ildə isə həmin institut tərəfindən elm və bəşəriyyət qarşısında xid-

mətlərinə görə qızıl medala layiq görülmüşdür.

Amerikanın "Albert Helson Marqus" Fondu tərəfindən çap olunan "Dünyanın görkəmli adamları" ensiklopediyasının 23-cü cildində Məhəmməd Mehdiyev haqqında ətraflı məlumat verilmişdir. Alim 2010-cu ildə Amerika Bioqrafiya İnstitutu tərəfindən "Öz ölkəsini dünyada şöhrətləndirən adam" nominasiyası üzrə qızıl medala layiq görülmüşdür. Eyni zamanda İngiltərənin Kembric Universiteti tərəfindən böyük elmi nailiyyətlərinə görə "Leanardo Da Vinçi almazı" medalı ilə təltif olunmuşdur.

M.Mehdiyevin elmi yaradıcılığı öz ciddi sanbalı ilə yanaşı, olduqca məhsuldardır. Professor çap olunmuş 90 (xaricdə və respublikada) əsərin, eyni zamanda keçmiş ittifaqın qapalı mətbuatında çap olunmuş bir çox əsərlərin müəllifidir. M.Mehdiyev Bakı Dövlət Universitetinin Böyük Elmi Şurasının üzvüdür. Bakı Dövlət Universiteti nəzdində fəaliyyət göstərən Dissertasiya Şurasının sədridir.

Alimin çoxillik və dəyərli elmi fəaliyyəti ölkənin elmi ictimaiyyəti tərəfindən də yüksək qiymətləndirilmişdir. M.Mehdiyev 30 iyun 2001-ci ildə Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasına mexanika ixtisası üzrə müxbir üzvü, 2014-cü ildə isə həqiqi üzvü seçilmişdir. M.Mehdiyev zəngin elmi tədqiqatlar, geniş ictimai fəaliyyətlə yanaşı, həm də ciddi rəhbər kadr kimi tanınır. O, 2002-ci ilin fevralından Tətbiqi analiz riyazi üsulları kafedrasının müdiridir. 7 yanvar 2008-ci ildən isə Tətbiqi riyaziyyat və kibernetika fakültəsinin dekanı seçilib. 1993-cü ildən Yeni Azərbaycan Partiyasının üzvüdür.

M.Mehdiyev 30 sentyabr 2009-cu ildə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin sərəncamı ilə "Əməkdar elm xadimi" adına layiq görülmüşdür. Məhəmməd müəllim bir alim, bir müəllim, bir elmi rəhbər kimi, bir insan kimi istedadlı, əvəzsiz və qayğıkeşdir. Onu səciyyələndirən cəhət el adamı olmasıdır. O, üstünə gələn, kömək istəyən hər kəsə əl tutmağa, qayğı göstərməyə çalışır. Bu böyük ürəkli insan bir vətəndaş kimi ümumxalq, dövlət əhəmiyyətli işləri öz şəxsi işindən həmişə üstün tutur.

Böyük alim, gözəl ziyalı Məhəmməd Mehdiyev bu gün ömrünün və elmi-ictimai fəaliyyətinin ən qaynar, məhsuldar bir dövrünü yaşayır.

Taleh ŞİRİNOV,
Azərbaycan Texniki Universitetinin
dosenti, fizika-riyaziyyat
elmləri namizədi.